

Inhoudsopgave

8	Transcriptie en kalender
9	Voorwoord
11	Inleiding
14	De eerste bewoners
14	De Jōmon-periode (ca. 10.000 – ca. 300 v.C.)
17	De Yayoi-periode (ca. 300 v.C. – ca. 300 n.C.)
19	De Kofun-periode (ca. 300 – ca. 700)
22	Het ontstaan van het keizerrijk
26	Hervormingen
29	De Nara-periode: 710-794
35	De Heian-periode: 794-1192
36	De privatisering van de staat
36	De macht van Fujiwara
39	De exploitatie van het land
41	De opkomst van de krijgers
44	De strijd tussen de Taira en de Minamoto
48	De Kamakura-periode: 1192-1333
48	Het eerste shogunaat en de organisatie van de bakufu
50	Verzet van het keizershuis
52	Gevaar uit het buitenland
53	Financiële perikelen van de vazallen
54	Een staatsgreep
58	De Muromachi-periode: 1338-1573
58	De organisatie van de bakufu
60	De strijd tussen het Noordelijke en het Zuidelijke Hof
60	De relatie met China
63	Oorlog en troebelen
64	De Periode der Strijdende Staten

67	De Azuchi-Momoyama-periode: 1568-1600
67	Op weg naar eenheid: Oda Nobunaga
71	Hideyoshi neemt het heft in handen
81	De Edo-periode: 1600-1868
81	Hideyoshi's opvolging
85	De organisatie van de bakufu
91	Wisselingen van de wacht
93	Japan en de rest van de wereld
97	Christenvervolgingen
98	De bakufu bedreigd
102	De val van de bakufu
107	Epiloog
109	Appendices
109	Appendix I: Lijst van Japanse keizers
113	Appendix II: Lijst van Japanse shogūn
114	Appendix III: Lijst van shikken
115	<i>Aanbevolen literatuur</i>
117	<i>Illustratieverantwoording</i>
119	<i>Register</i>

Portret van Tokugawa Ieyasu (schildering begin zeventiende eeuw)

Transcriptie en kalender

Het Japans is in dit boek getranscribeerd volgens de Hepburn-transcriptie. De hoofdregel voor deze transcriptie is: klinkers worden uitgesproken zoals in het Italiaans, medeklinkers zoals in het Engels. De klinkers kunnen kort of lang zijn; de lange 'a', 'o' en 'u' worden aangegeven door een lengtestreepje (macron) boven de klinker, de lange 'e' door 'ei', en de lange 'i' door 'ii'. Een 'n' vóór 'm', 'b' of 'p' wordt uitgesproken als een 'm'. Het Koreaans is getranscribeerd volgens de McCune-Reischauer-transcriptie, en het Chinees volgens de thans algemeen gebruikelijke *pinyin*-transcriptie.

Tot 1873 volgde Japan de Chinese maankalender. Wanneer er gesproken wordt van 'de vijfde maand', wordt de maand volgens de maankalender bedoeld. Dateringen waarin de naam van de maand genoemd wordt, zijn volgens de Juliaanse, respectievelijk Gregoriaanse kalender. Aangezien de maankalender gemiddeld een maand achterliep bij de Europese kalender, correspondeert de vijfde maand niet met mei, maar veeleer met juni, hoewel er per jaar aanmerkelijke verschillen kunnen zijn.

Er bestaat in Japan geen jaartelling vanaf een vast beginpunt, zoals het geval is in de Christelijke, Joodse of Islamitische jaartelling. Ook hierin volgt Japan het Chinese voorbeeld. Tot 645 worden jaren geteld als het zoveelste jaar van de regering van keizer die-en-die (bijvoorbeeld Suiko 16), na 645 als het zoveelste jaar van die-en-die jaarperiode (bijvoorbeeld Keichō 5). Een jaarperiode wordt afgekondigd door het keizerlijke hof, en is geldig tot een volgende jaarperiode wordt afgekondigd. Het jaar waarin de nieuwe jaarperiode is afgekondigd, wordt achteraf in zijn geheel beschouwd als jaar 1 van de betreffende jaarperiode, ook al heeft de wisseling bij wijze van spreken in de twaalfde maand plaatsgevonden. Vanaf 1868 vallen jaarperiodes samen met de regeringsperiode van een keizer; daarvoor niet.

Voorwoord

In de wereld van vandaag is Japan een belangrijk land. Het is ook een land met een lange geschiedenis en een hoogstaande cultuur. Deze drie dingen hangen samen: Japan zou nooit een hoogstaande cultuur voort hebben kunnen brengen als het geen lange geschiedenis had gehad, het zou geen vooraanstaand land hebben kunnen worden als het geen hoogstaande cultuur had bezeten, en hoe Japan zich in de wereld van vandaag gedraagt, wordt bepaald door zijn geschiedenis en cultuur.

Japan is in de tweede helft van de zestiende eeuw in het blikveld van de Europeanen gekomen, maar pas aan het einde van de negentiende eeuw is het land een rol van betekenis gaan spelen op het wereldtoneel. Daarvoor was Japan een klein, afgelegen eilandenrijk in de luwte van het Aziatische vasteland, waarvoor niemand veel belangstelling had en waar weinig tot niets over bekend was. In de omstandigheden van toen was dat te billijken, maar nu niet meer, want in die periode is de basis gelegd die Japans huidige ontwikkeling mogelijk heeft gemaakt. Het feit dat Japan nu voor ons belangrijk is, betekent, dat ook de Japanse geschiedenis nu voor ons belangrijk is geworden. Een gedeeld heden schept een gedeeld verleden.

Er is een tweede reden, van meer wetenschappelijke aard, waarom de Japanse geschiedenis onze belangstelling verdient. Door zijn relatieve isolatie heeft Japan geen last gehad van invallen, veroveringen, overheersing door vreemde dynastieën of gedwongen bekeringen tot vreemde religies. Hierdoor is het mogelijk in Japan bepaalde ontwikkelingen, die zich ook elders hebben voorgedaan, bijvoorbeeld staatsvorming, feodalisme, urbanisatie, bevolkingsgroei en dergelijke, als het ware *in vitro* te bestuderen, wat bijdraagt tot een beter inzicht in de aard van deze universele processen. Op het ogenblik wordt nog te vaak gegeneraliseerd op basis van aan de Europese geschiedenis ontleende gegevens. De Japanse geschiedenis kan dienen als nuttig correctief.

Dit boek kan natuurlijk niet meer zijn dan een eerste aanzet voor de lezer om zich verder in de Japanse geschiedenis te verdiepen. De lezer die dat doet, zal merken, dat ik de religieuze en culturele ontwikkelingen niet heb behandeld. Ik heb me beperkt tot het klassieke thema: wie had de macht, waar, wanneer. Gezien de omvang van het boek was het onvermijdelijk, dat een keuze gemaakt zou worden. Dat ik deze keuze gemaakt heb, hangt samen met mijn eigen interesses, en met een zekere onwil om

keizers en *shōgun* te degraderen tot slippendragers van een nieuwe versvorm, of tot houtdragers en waterhalers van de boeddhistische clerus.

Op vrijwel alle gebieden die ik in dit boek aansnijd, ben ik geen specialist, en mijn dank aan eerdere auteurs is navenant groot. Het formaat brengt met zich mee, dat er geen noten zijn waarin ik kan specificeren, wat ik aan wie ontleend heb, maar via de literatuurlijst heb ik getracht daar toch enig inzicht in te bieden.

Inleiding

De eerste belangrijke caesuur in de Japanse geschiedenis ligt twee, drie eeuwen voor het begin van onze tijdrekening. In deze periode steekt een relatief grote groep immigranten met een eigen, neolithische cultuur van het continent over naar Japan en geeft daar de stoot tot de ontwikkeling van een gelaagde maatschappij. De volgende caesuur ligt tussen 550 en 650 n.C., wanneer het boeddhisme wordt geïntroduceerd, de Chinese cultuur grootscheeps wordt overgenomen, en de basis wordt gelegd van een gecentraliseerd keizerrijk naar Chinees model. De derde ligt tussen 1100 en 1200, wanneer de krijgersklasse aan de macht komt en de feodalisering van Japan begint, en de laatste tussen 1850 en 1900, wanneer Japan gedwongen wordt zich open te stellen voor het westen, op grote schaal elementen van de Europese cultuur overneemt, en een moderne natiestaat sticht.

Een minder belangrijke caesuur ligt rond 1600. In deze tijd kwam een einde aan ruim een eeuw van oorlog en chaos, en werd het derde shogunaat (*bakufu*) gesticht. In de gebruikelijke periodisering wordt de periode die toen begon en tot 1868 voortduurde, de Vroeg-Moderne Tijd (*kinsei*) genoemd. De periodes daarvoor heten Oudheid (*kodai*; van het begin der tijden tot 1192) en Middeleeuwen (*chūsei*; van 1192 tot 1600). De periode vanaf 1868 heet Moderne Tijd (*kindai*). Omdat het vooroordeel wereldwijd wordt gedeeld dat er meer geschiedenis is naarmate men de eigen tijd dichter nadert, wordt de Moderne Tijd vaak onderscheiden in de periode voor, en de periode na de Tweede Wereldoorlog; deze laatste periode wordt dan de Huidige Tijd (*gendai*) genoemd. In dit boek zullen wij ons beperken tot de *kodai*, *chūsei*, en *kinsei* – de pre-moderne periode.

Voor de gehele Japanse geschiedenis geldt, dat historisch en cultureel gezien de banden met het Koreaanse schiereiland en het Chinese vasteland van groot belang zijn geweest. Dat gold al in de prehistorische periode, en dat geldt eens te meer wanneer wij in de historische periode zijn aangeland. Hoe origineel de Japanse cultuur en samenleving in sommige opzichten ook zijn, zij zijn uiteindelijk toch variaties binnen het grotere geheel van de Oost-Aziatische cultuursfeer, en het centrum daarvan lag in China. Degenen die alleen het moderne, verwesterde Japan van de laatste veertig jaar kennen, zijn geneigd dit te vergeten, maar de westerse invloeden zijn hooguit een eeuw oud, en zij zijn gerecipiëerd in een context die door de Chinese cultuur was bepaald.

De Japanse eilanden en het Aziatische vasteland

Een volgende continuïteit is, dat Japan tot halverwege de negentiende eeuw een typisch aristocratische maatschappij is geweest. Geboorte en afkomst waren allesbepalend; capaciteiten en talent legden nauwelijks gewicht in de schaal. Elke functie en elk beroep had de neiging om binnen de kortste keren erfelijk te worden binnen bepaalde families. Waar talent echt niet gemist kon worden, was adoptie het middel om het systeem overeind te houden. Alleen in de chaos van de zestiende eeuw kwam het voor dat iemand zonder stamboom een leidende positie kon bereiken, maar ook in die tijd gold, dat wie geslaagd was, zich ijlings een stamboom aanmat, hoe spurieus die soms ook was. Pas na de Meiji-restauratie, die het begin van de moderne tijd markeert, is naar Chinees voorbeeld het nog steeds bestaande meritocratische stelsel ingevoerd. Sindsdien worden consequente pogingen ondernomen om talent te ontdekken en op te leiden, en om alle verantwoordelijke functies in de staat en het bedrijfsleven te laten vervullen door meritocraten, die zich door middel van een universitaire opleiding en examens hebben gekwalificeerd.

Een derde continuïteit is de keizer. Die is er sinds het begin van de historische periode geweest, maar heeft slechts zelden zelf direct het bestuur over het land uitgeoefend. Historisch gezien was de belangrijkste functie van de keizer, dat hij de gezagsuitoefening door anderen, bijvoorbeeld door de *shōgun*, legitimeerde. ‘De Geestelijke

keizer en de wereldlijke keizer' is de manier waarop de Nederlanders in de zeventiende eeuw de relatie tussen keizer en *shōgun* beschrijven, kennelijk naar het voorbeeld van de paus en de keizer van het Heilige Roomse Rijk. Legitimering door de keizer was belangrijk en werd door elke ambitieuze politicus of militair gezocht. Zij betekende het verschil tussen de status van een machtshongerige opstandeling die door elk welkenkend mens geschuwd werd en met schande overladen de geschiedenis in zou gaan, en de status van steunpilaar des staats, wiens gezag door een ieder moest worden geëerbiedigd. Deze dubbele structuur, waarin feitelijke macht en legitimering van die macht waren gesplitst, gaf een flexibiliteit aan het Japanse politieke bestel die machtswisselingen relatief gemakkelijk hun beslag liet krijgen. Zij verklaart ook, hoe het Japanse keizershuis het langst-regerende vorstenhuis ter wereld heeft kunnen worden, met een stamboom die teruggaat tot in de zesde eeuw.

Als ik het over 'Japan' heb, heb ik het soms over het huidige Japanse grondgebied, en soms over de Japanse staat of het gebied waar de Japanse staat over heerste. Het draaipunt ligt rond 600. Daarvoor is Japan een geografisch begrip, daarna is Japan een staat, die langzaam maar zeker vanuit een kerngebied in Midden-Japan zijn macht uitbreidt tot hij tegen het eind van de negentiende eeuw zijn huidige grondgebied geheel heeft gevuld. Dit boek bevat geen geschiedenis van oude barbaarse volkeren als de Kumaso, Hayato of Emishi, geen geschiedenis van de Ainu, en geen van Okinawa. Deze volkeren of, in het geval van Okinawa, deze staat, worden slechts genoemd in zoverre als zij met de Japanse staat in aanraking kwamen, *casu quo*, door de Japanse staat werden onderdrukt en veroverd. Het is niet consequent, maar wel gebruikelijk. De lezer zal er, naar ik aanneem, geen problemen mee hebben.

W.J. Boot